

- Kiss Gábor 2010. A magyar lexikográfia eredményei, hiányosságai és teendői. In: Balázs Géza (szerk.): *Jelentés a magyar nyelvről (2006–2010)*. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Nonprofit Kft. Budapest, 212–28.
- Magay Tamás (szerk.) *Lexikográfiai füzetek 1. A magyar szótárírodalom bibliográfiája*. Második, javított és bővített kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Muráth, Judit 2002. *Zweisprachige Fachlexikographie*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Nszt.= Ittész Nóra (szerk.) 2006., 2011. *A magyar nyelv nagyszótára* I., II., III., IV. MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Országh László (szerk.) 1962. *A szótárírás elmélete és gyakorlata A magyar nyelv értelmező szótárában*. Nyelvtudományi értekezések 36. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Országh László (szerk.) 1966. *Szótártani tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Osztetzky Éva–Pálfy Miklós–Borbás László 2004. *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*. Grimm Kiadó, Szeged.
- Pajzs Júlia 1990. *Számítógép és lexikográfia*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.

Kiss Gábor
a Tinta Könyvkiadó
kiadóvezetője

SUMMARY

Kiss, Gábor

New results, deficiencies, and tasks of Hungarian lexicography

This paper gives a brief account of dictionary making since the 1960s and of the favourable developments that accompanied the political changes in the early 1990s, including the emergence of new workshops of dictionary publishing. It lists types of monolingual Hungarian dictionaries that are either totally absent or unfinished today: a comprehensive dictionary of Hungarian, a thesaurus of Hungarian, a frequency dictionary, a dictionary of rhymes, a dictionary of collocations, a single-volume dialect dictionary, and a dictionary of new words.

The paper also contains a checklist of particular tasks: finishing dictionaries that have been started as soon as possible, continual updating of monolingual dictionaries, compiling new specialised dictionaries, detailed exploration of the history of Hungarian dictionary making, extending the training of lexicographers, high-standard reviewing of published dictionaries, compilation of novel text corpora, and organisation of conferences on lexicography in this country. Finally, the author suggests that a Hungarian Institute of Lexicography should be founded where the tasks listed here could be fulfilled in concerted action by a qualified team of experts.

Keywords: Hungarian lexicography, history of dictionary writing, publication of dictionaries, specialised dictionary, criticism of dictionaries, text corpus

Összegzés, zárszó

1. Örömmel vállalkoztam arra, hogy ennek az ülésnek a zárszavát elmondjam. Ennek több oka is van. Az egyik az, hogy ez a rendezvény az MTA Nyelvtudományi Intézetének és az Anyanyelv- és Szóhasználati Szövetségének a közös szervezésében jött létre. Az intézetben több mint negyven éve dolgozom, a szövetségnek alapító tagja vagyok. Az elmúlt években néhány nyelvész-kollégám megnyilatkozásai alapján az a látszat alakulhatott ki a közvéleményben, hogy nyelvészet és nyelvművelés konkurencsei, sőt ellenfelei egymásnak. Mi, akik itt vagyunk, tud-

juk, hogy ez nem így van. Remélem, hogy az itt megjelentek (a szakmabeliek és a laikusok egyaránt) hírét viszik majd annak, hogy megtörtént az első lépés a jó irányba, a diskurzus felvétele és az együttműködés felé.

A másik ok az, hogy – bár nem tekintem magam hivatásos lexikográfusnak – az elmúlt két évtizedben több egynyelvű szótárnak is munkatársa lehettem szerkesztőként, illetőleg lektorként (*Képes diákszótár*, 1992; *Magyar értelmező kézisztótár*, 2. kiadás, 2003; *A magyar nyelv nagyszótára*, 2006-tól). Így személyesen is megtapasztalhattam, mekkora önfegyelmet, szívósságot, milyen sokrétű hozzáértést követel a szótárkészítés. Egyúttal pedig megérintett az, amit most ide nem illő érzelmességgel így neveznék: a szótár varázsa. A szótárakban, különösen az egynyelvű szótárakban, nemcsak a nyelv van benne szavai, szerkezetei és példamondatai által, hanem maga a világ is, ahogyan az adott nyelv beszélőinek tudatában tükröződik.

Pusztai Ferenc említette a *baki* szó kapcsán az éppen húsz éve elhunyt Karinthy Ferencet, akiről az utóbbi időben egy kissé megfedekezünk, holott neki, mint ismeretes, nyelvészeti képzettsége és végzettsége is volt, és két regényének is nyelvész a főszereplője (*Kentaur*, 1946; *Epepe*, 1970). Az előbbiben így vallott a szótárak iránti elkötelezettségéről: „Aki életét a könyvtár csendjére tette fel, annak ez a csend izgalmat és meglepetéseket rejt. Világa csak kívülről tetszhet parafával elzártnak, belülről, saját tudománya árkában összefutni látja az élet minden jelenségét, s kitekintést hisz a legtávolabbi tájakra. A világ minden örömét és bánatát tanulmányaiból szűri ki, együtt él, együtt hal könyveivel. **Neki még az alkatrészek holt gyűjteménye, az üres szavak kongó tárháza, a szótár is érdekes, olvasmányos; föl-fölkiált, amíg lapozza, ámulva húzza össze szemét, s aztán újra megértően bölint, számára a szótár éppolyan eleven könyv, mint a regény,** ismeri szerzőjét, történetét, a kalandokat és nehézségeket, az akadályokat és viszontagságokat, amik közt megírták.” (Karinthy Ferenc: *Don Juan éjszakája – Szellemidézés – Kentaur*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1979, 296; a kiemelések tőlem valók, K. G.)

2. A bevezető előadás (Pusztai Ferenc: *Egynyelvű szótáraink és a nyelvhasználat*) az ezredforduló korszakának két örvendetes jelenségére hívta fel figyelmünket. Ezek egyike „a nyelvi változások fordulat erejű kibontakozása”. Ennek háttérben elsősorban az új kommunikációs eszközök, technikák (az internet, a közösségi oldalak, fórumok, a mobiltelefon stb.) használatának általánossá válása áll. Létrejött egy olyan nyelvváltozat, amelyet a szakirodalom „írott beszélt nyelv”-nek nevez. Az SMS-ek, blogbejegyzések szövegében sajátosan keveredik az élőbeszéd rögtönzöttsége az írott nyelv mondat- és szövegszerkesztési konvencióinak érvényesülésével.

A másik örvendetes jelenség, amelyet Pusztai Ferenc kiemelt, a magyar szótárirodalom megújulása. Ismeretes, hogy egynyelvű szótáraink (pl. *A magyar nyelv értelmező szótára* vagy a *Magyar értelmező kézisztótár*) korábban évtizedekig csak változatlan utánnomásban jelentek meg, mintegy ezzel is jelképezve a magyar világ mozdulatlanságát (bár ebben a kiadói tehetetlenség és a rosszul értelmezett üzleti érdek is szerepet játszott). Azzal, hogy a papír szótárak idővel folyamatosan bővíthető és javítható adatbázisoknak adják át a helyüket, megvalósulhat a le-

xikográfusok régi álma: a naprakész szótár. Ami persze, tudjuk jól, csak elvben lehetséges. De ettől még törekednünk kell rá.

Amit Pusztai Ferenc a nyelvi változási tendenciákról mondott, annak lényegével, úgy is, mint egykori tanítványa, lelkesen egyetértek. Azt a frappáns megfogalmazását pedig, hogy „A nyelvtörténet mindig történik”, bizonyára sokszor fogom idézni. Az előadó szerint a 20. század utolsó harmadáig az egységesülés tendenciája dominált, azóta viszont a szétrétegződés fölerősödésének lehetünk tanúi, akár területi, akár szaknyelvi vonatkozásban. Mindehhez hozzátenném, hogy véleményem szerint mindig is hatott mind a két tendencia: korábban az egységesülés volt a meghatározó, és ennek alárendelve működött a differenciálódás, újabban ez utóbbi a meghatározó fejlődési irány, de ennek felszíne alatt tovább működik az egységesülés is, egy következő egységes normának az előkészítéseként.

Végül hadd csatlakozzam abban is Pusztai Ferenchez, hogy ellenzi klasszikus prózaíróink szövegeinek az átírását. Ez a törekvés nem újdonság, már az 1970-es években is megjelentek ilyen „ad usum delphini” kiadások. Előadónk egy régi tanulmányában (MNy. 1980: 301) be is mutatott egy példát arra, hogyan „korszerűsítette” egy egyébként jó nevű, ifjúsági regények írójaként is ismert kiadói szerkesztő Eötvös József regényének, *A falu jegyzőjének* egyik részletét. Eötvös eredeti szövege így hangzik:

„Jónás el vala keseredve. Élte minden reményei s – mi még fájdalmasabb – azon bizodalom, mellyel az emberekhez viseltetett, meg valának ingatva. Fényes jövő helyett előtte komoran intve a szükség állt, és senki a világon, kihez ennyi baj között támaszkodnia, kiben bíznia lehetne. Igaz, itt volt Réty; de habár valahányszor szóba álltak, kedves Jónás- s Lászlónak nevezék, s igen barátságosan tegezték is egymást, azon napok, hol a heidelbergi egyetemben jobb pajtás e két magyarnál nem volt, mégis elmúltak. A többiekről nem is szólok: aki olvasóim között tisztújításnál átesett, tudni fogja saját tapasztalásából, hogy azon kisebbség is, mely őt hivatalára választani akará, mint homokos földön a víz eső után, ily körülmények közt mindig eltűnik. Jónás egészen elhagyatva állt, s alig tűrhette volna életét, ha a kegyes végzet nem nyújt új vigasztalást bajai között.”

Mindebből az „átdolgozás” után ennyi maradt, pontosabban ez lett:

„Jónás elkeseredett. Megingott bizalma az emberekben. Fényes jövő helyett a szükség várt rá. Igaz, itt volt Réty; de bár még mindig igen barátságosan tegezték egymást, a heidelbergi pajtáság szép napjai mégiscsak elmúltak. Tengelyi egészen magára maradt. Sorsa azonban új vigasztalást nyújtott bajai közepette.”

Eötvös József regényének átíróját – csakúgy, mint évtizedekkel később a „Klasszikusok újramesélve” könyvsorozat szerkesztőit – az a méltánylandó törekvés vezette, hogy a klasszikus szépirodalomnak legalább a tartalmi, erkölcsi értékeit eljuttassa korunk fiatal olvasóihoz, ha már ennek kedvéért a nyelvi értékekről le is kell mondania. Ez a törekvés azonban zsákutcába vezet. Figyeljük meg, hogy az átdolgozó következetesen azokat a mozzanatokat lúgozta ki az eredeti szövegből, amelyek azt irodalmivá, sőt egyáltalán irodalomná teszik. Ez túl nagy ár a tartalom átmentéséért. Ami egyébként ezen az úton nem is sikerülhet, minthogy az irodalmi műnek, ahogyan erre például Kosztolányi több ízben is rámutatott, éppen a formájában rejlik a tartalma, az, amiért egyáltalán megírták.

3. A továbbiakban néhány megjegyzés erejéig szeretnék kapcsolódni a Pusztai Ferenc előadását követő korreferátumokhoz, amelyeknek egy része maga is önálló előadássá bővült.

3.1. Szathmári István két témát érintett hozzászólásában. Az egyik a nyelvtörténet fontossága az egynyelvű szótárak szerkesztésében, a másik a szótári stílusminősítések kérdése. A két kérdés természetesen összefügg, hiszen a nyelvtörténeti tájékozottságra, mint erre a hozzászóló is rámutatott, éppen a szótári minősítések megadásakor van a legnagyobb szükség. A nyelvtörténeti képzés nélkülözhetetlenségéről én magam is meg vagyok győződve. Első két egyetemi tanévem során abban a szerencsében volt részem, hogy Keszler tanárnő volt a nyelvtörténeti szemináriumvezetőm, és Bárczi Gézánál vizsgázhattam, három ízben is: kollokviumon, szigorlaton és doktori szigorlaton (ebben a jóval korlátozottabb értelemben tehát én is Bárczi-tanítványnak vallhatom magamat, mint Szathmári tanár úr). A mai egyetemi magyaroctatásban nem csupán a nyelvészet szorult háttérbe, hanem ezen belül a nyelvtörténeti oktatás is. Ezen változtatni kellene, mert a jelenlegi helyzet idővel a szótári munkatársak utánpótlását is veszélyeztetheti. A stílusminősítések vizsgálatával, az ÉrtSz., az ÉKsz., az ÉKsz.² és a Nszt. minősítéseinek összehasonlításával az előadó értékes munkát végzett, megállapításaival általában egyetértek. Külön elégtétel számomra, hogy helyesli a *trágár* stílusminősítés bevezetését az ÉKsz. második kiadásában (ezt ugyanis, ha szabad itt elárulnom, én javasoltam). A *szleng* minősítés használatának kiterjesztésében viszont óvatosságot ajánlanék, mert annak ellenére, hogy elég nagy az átfedés a *szleng* és a *bizalmas* kategóriája között, a kettő mégsem azonos. Az *argó* minősítés megtartása vagy mellőzése önmagában is izgalmas kérdés. A korábban ide sorolt szavak egy része kihullott a használatból, mások lényegében köznyelvivé váltak, de bizalmas jellegüket megőrizve. Ennek következtében az *argó* minősítést nem mindig pótolhatjuk a *szlenggel*, olykor a *bizalmasra* is szükség lehet. (A szótári minősítések kérdésére még vissza fogok térni Ittész Nóra előadása kapcsán.)

3.2. A következő korreferátumot Keszler Borbála tartotta *A szakszótárakról – A régi magyar orvosi nyelv történeti szótárának tervéről* címmel. Előadásának első felében az újabb kiadású szakszótárakról nyújtott áttekintést, ideértve az internetes szakanyagokat, szójegyzékeket is. Sajnálatosnak tartja, hogy „az Akadémia nem fogja össze és nem tekinti feladatának a szaknyelvek kérdését”. Ezt hadd egészítsem ki azzal, hogy ez a részvétlenség abban is megnyilvánult, hogy az MTA Szaknyelvi Munkabizottsága sok évvel ezelőtt megszűnt. Ennek feladatát csak részben tudja átvenni a korábban Magay Tamás, jelenleg Prószéky Gábor vezetésével működő Szótári Munkabizottság, hiszen ennek a szakszótárakon kívül minden egyéb szótárral, továbbá a lexikográfia elméleti kérdéseivel is foglalkoznia kell. Az előadás további részében Keszler tanárnő egy nagyszabású új szótári munkálatnak a tervezetét ismertette. A tervezett munka a 19. század harmadik harmadáig dolgozza fel a magyar orvosi nyelv történetét szótári formában, egyaránt tekintetbe véve az akkori orvoslás „tudós” és „népi” ágazatát. Az ízelítőül bemutatott gazdag példaanyag azt ígéri, hogy ezt a szótárt, ha elkészül, nemcsak a nyelvtörténészek és az orvostörténészek fogják forgatni, hanem mindazok, akik kíváncsiak régi nyelvünk ízeire, stilisztikai finomságaira – vagy épp szókimondó

őszinteségére. A hallgatóság körében, úgy vettem észre, az a példa aratta a legnagyobb sikert, amelyben Szenczi Molnár Albert a következőképpen írja körül a szűzhártya fogalmát: „az asszonyj allat szemermes testének kapu hartyaja, mely az Venus első Ostromán rontatikel”. Ha semmi másra, erre az egyre bizonyára mindenki emlékezni fog, aki mai konferenciánkon részt vett.

3.3. Ittész Nóra, *A magyar nyelv nagyszótárának főszerkesztője Nyelvhasználat és szótári ábrázolás viszonya a korpuszalapú szótárban* címmel tartotta meg előadását. Az előadó abból a megkülönböztetésből indult ki, amelyet még Ország László tett 1954-ben a normatív, illetőleg a tájékoztató jellegű szótárak között. Ittész Nóra a vezetésével készülő *Nagyszótárt* az utóbbi típusba sorolja, vagyis a ma szokásosabb elnevezéssel deskriptív, nem pedig preskriptív szótárnak tekinti. Ez a korpuszalapú szótár „a maga sajátos lexikográfiai eszközeivel tükrözi ugyan a nyelvhasználatot, [...] de nem feladata [...] befolyásolni a nyelvhasználatot/nyelvhasználót”. Igaz, a szótár szerkesztői nem mindig tudnak ellenállni a normaszabás és normatükrözés kísértésének, de maga a tény, hogy ezt az előadó „kísértésnek” nevezi, jelzi, hogy a leíró és az előíró jelleg kettőssége tekintetében határozottan az előbbi, a deskriptív hozzáállás mellett foglal állást. Ez a felfogás nincs ellentétben azzal, hogy a szótár megalkotói egyetlen kitüntetett nyelvváltozathoz, a köznyelvhez mérik a korpuszuktól kikerülő adatokat. Ez az alapja a válogatásnak, a minősítésnek, az elemzésnek és az értelmezésnek egyaránt. „Enélkül ugyanis összedől a rendszer.” Az előadó a továbbiakban három kulcsfogalmat emelt ki: a korpusz, a lexikalizálódás és a lexikai minősítés fogalmát. Közülük a lexikai minősítésről beszélt a legrészletesebben. Ezt a kérdéskört *stílusminősítés* vagy *szótári minősítés* néven Szathmári István is érintette. Egy „történeti jellegű értelmező szótárnak”, ahogyan Ittész Nóra a *Nagyszótár* műfaját meghatározta, „világossá és egyértelművé kell tennie a kommunikációs folyamat résztvevői számára az adott szóelőfordulás stilisztikai szerepét, stíléma voltát”. Ezzel a célkitűzéssel a stilisztika régi kutatójaként természetesen egyetértek. De látnunk kell, és ez az előadásból világosan ki is derült, hogy ez a szótár a lexikalizálódott, azaz társadalmilag elfogadott stílusértékeket rögzíti, nem pedig az alkalmiakat. A példamondatok konkrét szópéldányai a maguk kontextuális jelentésében és stílusértékében fordulnak elő, ezekből kell a lexikai minősítést elvonni. De hol van a határ az állandó és az alkalmi jelenségek között? Ezt a kérdést az előadó is felteszi, és mindazok felteszik, akik szócikkíróként, szerkesztőként vagy lektorként az egyes szócikkekkel foglalkoznak.

3.4. Az utolsó előtti korreferátum szerzője, Heltainé Nagy Erzsébet, a Nyelvtudományi Intézet nyelvművelő és nyelvi tanácsadó kutatócsoportjának vezetője a fentiekkel részben összefüggő kérdésekkel foglalkozott *Nyelvhasználati minősítések (helyes-helytelen) a tanácsadói gyakorlatban* címmel. Előadásának kiindulópontja a gyakorlat, az intézeti tanácsadó szolgálat napi munkája volt. Ezután a helyesség mibenlétét tárgyalta a mai nyelvtudomány szempontjai alapján. Végül pedig a nyelvhasználati minősítésekről beszélt, különös tekintettel arra a szemléletmód-változásra, amely az utóbbi évek vitáinak hatására a tudományos alapú nyelvművelő tevékenységben bekövetkezett. A gyakorlati munka menetét az előadó néhány tipikus nyelvhelyességi kérdés tükrében mutatta be. Például egy

levélíró szerint „a *betámad, bevállal, besértődik, beajul* kifejezések az élőbeszéd mellett a nyomtatott médiában is szinte normává váltak”. Ez persze koránt sincs így. A Nádasy Ádám és Ladányi Mária írásai alapján adott válasz lényege: nem érdemes *besértődni* a levélíró által kifogásolt szóhasználat miatt. Igaz, hogy ezek az újabb *be* igekötős igék „nem a presztízsváltozat, a sztenderd, hanem egyes csoportnormák körében jöttek létre, de a nyelvi alkotókedvet, a játékosságot, a kreativitást, a tömörítési lehetőséget is láthatjuk bennük”. Az előadó további példáit (*melyiktek, mentén, el kell menjek*) szívesen megtoldottam volna néhányval (pl. *nagyobb valamitől, kettő a két helyett*, számnévi jelzőként is, az alanyi és a tárgyas egyeztetés elvétele), de tudomásul kell vennem, hogy itt és most ennyi fért bele a korreferátum keretébe. Még egy aprócska észrevétel. Tolcsvai Nagy Gábor nyomán az előadó a következőket állítja a *Nyelvművelő kézikönyvről*: „hiányoznak mögüle a korszerű szociolingvisztika, az interakciókutatás, a szövegtipológia eredményei”. Ez kétségtelen, de a kézikönyv egykori munkatársaként hadd jegyezzem meg, hogy anakronizmus ennek az elméleti háttérnek a hiányát felróni a kézikönyvnek, hiszen annak java része még valamikor az 1960-as és ’70-es években készült, amikor ezek az újabb tudományágak még nem is igen léteztek. (Ezt egyébként maga az előadó is elismeri a fentiekhez fűzött megjegyzésében.) Ezzel szemben köszönettel nyugtázom – szerkesztőtársam, Grétsy László nevében is – a *Nyelvművelő kézisótár* kedvező értékelését. Örülök, hogy ez a könyv „igen jól használható” a nyelvi tanácsadás gyakorlatában. Hiszen éppen erre a célra írtuk, szerkesztettük (nem pedig a mai magyar nyelvhasználatot feldolgozó tudományos monográfiaként).

3.5. Befejezésül Kiss Gábor tartott előadást a magyar lexikográfia újabb eredményeiről, hiányosságairól és ezekből adódó feladatairól. Ennek a korreferátumnak az adta meg a sajátosságát, hogy az előadó egyrészt gyakorló lexikográfusként, szótárszerkesztőként, másrészt egy többek között szótárakat is megjelentető könyvkiadó igazgatójaként szólt a témáról. Abból az alapelvből indult ki, hogy a magyar nyelv az igazi hungarikum, nemzeti kultúránk legfőbb hordozója, a világ magyarságának összetartója. A nyelvnek a szó a legtermészetesebb eleme, mert elég kicsi, egyszersmind elég nagy ahhoz, hogy minden nyelvészeti képzettség nélkül, spontánul is felfoghassuk. Ez lehet az oka annak, tehetjük hozzá, hogy a „népi nyelvészet” megfigyelései, a laikus nyelvvédők kifogásai csaknem mindig a szóhasználatra szoktak irányulni. – A magyar lexikográfia újabb eredményeinek felsorolását az előadó az MTA Nyelvtudományi Intézetében létrejött számítógépes szövegtörzsek (*Magyar történeti korpusz, Magyar nemzeti szövegtár*) méltatásával kezdte. Rámutatott, hogy az Akadémiai Kiadó monopóliumhelyzete megszűnt, új szótárkiadói műhelyek jöttek létre (Osiris, Grimm, Tinta). 2000 óta működik az MTA Szótári Munkabizottsága, új könyvsorozatként megindult a *Lexikográfiai Füzetek*. Mivel a szépirodalmi szótárak, köztük a metaforaszótárak is szótárak a maguk módján, hadd egészítsem ki mindezt Büky László két Füst Milán-szótárával, amelyek egyéni munkával készültek, és páratlanok a maguk nemében. Ha pedig szóba kerültek az írói szótárak is, nem maradhat említetlenül Beke József két újabb munkája, a Zrínyi- és a Radnóti-szótár sem. – Vannak azonban szembeötlő hiányosságai is a hazai lexikográfiának: ezeket 10 pontba foglalta

az előadó. E pontok közül kettőhöz kell némi helyesbítést fűznöm. A hiányzó magyar egynyelvű szótárak között feltüntetett *Nagyszótár*nak eddig négy kötete jelent meg, a *Magyar ellentétszótár* pedig alig néhány héttel konferenciánk után látott napvilágot, éppen a Tinta Könyvkiadó gondozásában. – A lexikográfiánk előtt álló fő feladatot Kiss Gábor a következőkben foglalta össze: a magyar nyelv szókészletének szakszerű rögzítése, feldolgozása, annotálása, mégpedig területi, társadalmi és történeti változataival együtt. Ennek részleteit 19 pontban sorolta fel. Mindjárt az első pont kapcsán („Mihamarabb befejezni régen elkezdett és még folyamatban levő munkálatokat”) meg kell jegyezmem, hogy a *Nagyszótár* esetében ez a „mihamarabb” a legkedvezőbb esetben is másfél-két évtizedet jelent. Különösen akkor, ha ragaszkodunk az eddigi színvonalhoz. Márpedig ragaszkodnunk kell, mert a már meglévő kötetek és szakmai önbecsülésünk erre köteleznek. De ezt maga Kiss Gábor is pontosan tudja, csak „a rend kedvéért” szögeztem le. – A korreferátum a Tinta Könyvkiadó feladatvállalásainak ismertetésével és két magyar irodalmi idézettel zárult. Ezek közül a másodikat, a kevésbé ismertet ismétlem meg: „Nem a föld, nem a folyók tarták össze a nemzetet, hanem a nyelv” (Kisfaludy Sándor).

4. Befejezésül legyen szabad néhány észrevételt tennem konferenciánk fontosságáról. Mint ennek a vázlatos összegzésnek az első szavaiban is jeleztem, őszinte örömömről szolgál az a tény, hogy a magyar kultúra ünnepén legalább egy délelőttre összefogott a tudomány az ismeretterjesztéssel. Normális időkben ennek nem lenne semmi különösebb jelentősége. De a nyelvészet és a nyelvművelés viszonyában az utolsó tizenöt év nem tekinthető normálisnak. Ezt, bár nem fővádltként, a magam bőrén is tapasztalhattam.

Ebben a körben, az MTA Nyelvtudományi Intézete igazgatójának és az Anyanyelv- és Nyelvtudományi Szövetség elnökének együttes jelenlétében nem kell bizonygatni, hogy tudomány nélkül nincs ismeret, amelyet terjeszteni lehet, legfeljebb délibábos teóriák. De nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ismeretterjesztés nélkül a tudomány eredményei nem hatolhatnak be a köztudatba, nem formálhatják a közvéleményt. Ennél fogva mind a kettőre szükség van: a tudomány és a tudományos ismeretterjesztés nem ellenfelek, hanem természetes szövetségesek. Önök, tisztelt hallgatóim, most teljes joggal gondolhatják, hogy ezek közhelyek. Ámde olyan időkben élünk, hogy bizonyos közhelyeket újból és újból hangoztatni kell.

Higgyünk abban, hogy ez a konferencia a maga színvonalas előadásaival és pusztán azzal a körülménnyel, hogy a Nyelvtudományi Intézet és az Anyanyelv- és Nyelvtudományi Szövetség közösen rendezte meg, valami jónak, hasznosnak a kezdetét jelenti. De a rendező intézményeken kívül köszönet illeti a házigazdát, a Petőfi Irodalmi Múzeumot is. Én pedig azt köszönöm meg a tisztelt egybegyűlteknek, hogy a két köszöntő, a bevezető előadás és az öt korreferátum után végül még engem is meghallgattak.

Kemény Gábor

egyetemi tanár
ny. tudományos tanácsadó
Miskolci Egyetem
MTA Nyelvtudományi Intézet

SZAKIRODALOM

- Beke József (szerk.) 2009. *Radnóti-szótár – Radnóti Miklós költői nyelvének szókészlete*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Beke József 2004. *Zrínyi-szótár. Zrínyi Miklós életművének magyar szókészlete*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Büky László 2002. *Füst Milán metaforahasználatának alapjai (szótárszerű feldolgozásban)*. Szegedi Tudományegyetem, BTK, Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged.
- Büky László 2004. *Füst Milán metaforahasználatának mondattanából (szótárszerű feldolgozásban)*. Szegedi Tudományegyetem, BTK, Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged.
- ÉKsz. = Juhász József–Szőke István–O. Nagy Gábor–Kovalovszky Miklós (szerk.) 1972. *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ÉKsz.² = Pusztai Ferenc (főszerk.) 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ÉrtSz. = Bárczi Géza–Országh László (főszerk.) 1959–1962. *A magyar nyelv értelmező szótára*. I–VII. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Grétsy László–Kemény Gábor 2005. *Nyelvművelő kéziszótár²*. Tinta Kiadó, Budapest.
- Nszt. = Ittész Nóra (szerk.) 2006, 2011. *A magyar nyelv nagyszótára*. I., II., III., IV. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Pusztai Ferenc 1980. Anyanyelvünk és az irodalomtanítás. *Magyar Nyelv* 76: 299–303.
- Temesi Viola (főszerk.) 2012. *Magyar ellentétszótár. Ellentétes jelentésű szavak szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.